

The Context of the Emergence and Formation of Interpretive Anthropology

Mojtaba Zarvani¹ | Somayeh Zarei²

1. Associate Professor, Department of Comparative Religions and Mysticism, Faculty of Theology and Islamic Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: zurvani@ut.ac.ir
2. Corresponding Author, MA, Department of Comparative Religions and Mysticism, Faculty of Theology and Islamic Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: zarei.somayeh@ut.ac.ir

Abstract

The present article addresses the question of what are the foundations of the formation of interpretive anthropology and what role each of these foundations has played in the formation and development of interpretive anthropology. It also provides an explanation of the nature of interpretive anthropology while considering the history of anthropology. The method of this paper is based on a descriptive-analytical approach and in some cases content analysis. Interpretive or symbolic anthropology is a branch of American cultural anthropology that emerged in the 20th century in America and is completely distinct in method from the anthropology of the 18th and 19th centuries, with a special emphasis and attention on the category of culture. In this approach, it is explained that culture in any society is a collection of meanings that can be understood by examining the symbols that dominate the society. The present article, referencing the opinions and works of two prominent figures in this field, Clifford Geertz and Victor Turner, explores the desired contexts and in a detailed section demonstrates that the main foundations of the formation of this approach are: 1. Critique and moving beyond evolutionary and historical perspectives, 2. Moving beyond functionalism, 3. Moving beyond structuralism, 4. The crystallization and emphasis on a specific concept of culture in human studies, 5. The crystallization and emphasis on the field research and the use of participant observation method, and 6. The emergence of the culture and personality approach in anthropological and religious studies.

Keywords: Context of the formation of Interpretive Anthropology, Culture, Field Study Method, Interpretive Anthropology, Meaning.

Introduction

The existence of diverse approaches in the historical progression and debates of the anthropology discipline, which studies humans across a spectrum of dimensions, indicates the scientific dynamism in this branch of science. Therefore, its scope of activity is not limited to the study of primitive societies, and in recent decades, industrial societies have also been subjected to the sharp analysis and examination of this science. Cultural anthropology, as one of the branches of anthropology, emerged in the 20th century in America with a method distinct from that of the previous centuries. With the beginning of a different approach, cultural anthropology, while emphasizing culture and meaning, places interpretation and hermeneutics instead of explanation. Among the most important

interpretive anthropologists, David Schneider, Mary Douglas, Victor Turner, and Clifford Geertz can be mentioned, and this paper will explain the views of two of them.

To properly understand the nature and place of this approach in anthropology, it is necessary to pay attention to the historical and scientific context on which this approach is based, as well as the scientific and historical situation before and during the emergence of this approach. Therefore, the author seeks to answer the aforementioned questions by studying the American cultural anthropology school of thought and the European anthropology school.

In the 1960s, the prevailing atmosphere in sociology and, in particular, American anthropology was one of the factors that facilitated the growth and maturity of interpretive anthropology in the views of anthropological thinkers. An approach that, in the study of social phenomena, had a non-historical orientation and emphasized understanding, interpretation, and interpretation through symbols; thus, this paper, in recognizing the context and conditions of the formation of interpretive anthropology, analyzes components such as moving beyond evolutionism, moving beyond functionalism, moving beyond structuralism, the crystallization and emphasis on a specific concept of culture in human studies, the crystallization and emphasis on the field research and the use of the participant observation method, the emergence of the culture and personality approach, etc., up to the formation and crystallization of a specific approach of interpretive anthropology in anthropological and religious studies, and ultimately achieves an explanation of the contexts and conditions of the formation of interpretive anthropology.

Research Findings

In this article, in order to explaining the context of the formation of interpretive anthropology with regard to the historical progression of anthropology, contexts such as: 1. Moving beyond evolutionism, 2. Moving beyond functionalism, 3. Moving beyond structuralism, 4. Emphasizing a specific concept of culture in anthropological studies, 5. The crystallization and emphasis on the research field and the use of the participant observation method, and 6. The emergence of the culture and personality approach were examined. The formation and crystallization of a specific approach of interpretive anthropology in anthropological and religious studies were analyzed. While analyzing the quality of the impact of these characteristics on the formation of interpretive anthropology, the paper refers to how these characteristics have matured in a unified, coherent, and singular manner within interpretive anthropology, and elucidates the unity of the nature of interpretive anthropology and the fundamental characteristics of its formation context.

Conclusion

In this paper, while introducing the interpretive approach and cultural anthropology, we have explained and described the main views of the most important representatives of this approach, including Clifford Geertz and Victor Turner. Then, through an analytical approach that carefully considers the context and conditions of the formation of interpretive anthropology, we have identified the most important characteristics in its formation. Ultimately, we have guided to how the quality of the impact of these characteristics matures in the nature of interpretive anthropology into a coherent, integrated, and unified system.

Interpretive or cultural anthropology examines humans with an emphasis on culture as a system of meaning that manifests through symbols in its anthropological studies. In pursuit of understanding and interpretation, it approaches its goal through both dense and fluid description methods, with an emphasis on field observation techniques.

In the most crucial section of the text, the context of the formation of interpretive anthropology is explained with regard to the historical progression of anthropology. In this section, contexts of the formation and crystallization of a specific approach of interpretive anthropology in anthropological and religious studies were analyzed. The analysis covered the quality of the impact of these characteristics on the formation of interpretive anthropology, referencing how these characteristics have matured into a coherent, integrated, and unified manner within interpretive anthropology, and elucidated the unity of the nature of interpretive anthropology and the fundamental characteristics of its formation context.

In analyzing the impact of the mentioned characteristics on the formation of interpretive anthropology, it appears that this approach has integrated the fundamental ideas present in each of these characteristics in a coherent and systematic way, formulating its unique approach in anthropological studies. As referring to Geertz, one of the most significant interpretive anthropologists, this idea can be succinctly and comprehensively stated that Geertz has integrated the mentioned characteristics in the ideas of Boas, Kroeber, Benedict, etc., into his anthropological approach in such a manner that a coherent and systematic harmony prevails within a unified structure.

References

- Benton, T., & Craib, I (1397). *Philosophy of social science: The philosophical foundations of social thought*. Trans by Shanaz Mosammaparast & Mahmood Mottahed. Tehran: Agah. (in Persian)
- Fakouhi, Nasser (1400). *History of Anthropological Thought and Theories*. Tehran. Nashreney. (in Persian)
- Geertz, Clifford (1983). *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*. Basic Books.
- Geertz, Clifford (1975). *Islam Observed, Religious Development in Morocco and Indonesia*. University of Chicago Press.
- Geertz, Clifford (1973). *The interpretation of cultures*. NewYork. Basicbooks.
- Gordon, Robert J. and Lynes, Andrew (1393). *The Great Anthropologists*. Trans. Zahra Abtahi & et.al. Tehran. Golazin. publication. (in Persian)
- Ritzer, George (2003). *Sociological Theory*. New York: Mcgraw Hill Higher Education.

Print ISSN: 2228-5563
online ISSN: 2588-4816

Religions and Mysticism

University of Tehran
Faculty of Theology
and Islamic Studies

Cite this article: Zarvani, M., & Zarei, S. (2024). The Context of the Emergence and Formation of Interpretive Anthropology. *Religions and Mysticism*, 56 (2), 505-526. (in Persian)

Publisher: University of Tehran Press.

© The Author(s).

DOI: <https://doi.org/10.22059/jrm.2024.370432.630492>

Article Type: Research Paper

Received: 31-Dec-2023

Received in revised form: 24-Jan-2024

Accepted: 2-Mar-2024

Published online: 16-Mar-2024

زمینه‌های ظهور و تکوین انسان‌شناسی تفسیری

مجتبی زروانی^۱ | سمیه زارعی^۲ ✉

۱. دانشیار، گروه ادیان و عرفان تطبیقی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: zurvani@ut.ac.ir
۲. نویسنده مسئول، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، گروه ادیان و عرفان تطبیقی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: zareei.somayeh@ut.ac.ir

چکیده

مقاله حاضر به زمینه‌های شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری و سهم هر یک از زمینه‌ها در شکل‌گیری و بسط انسان‌شناسی تفسیری اختصاص یافته و ضمن نظر بر سیر تاریخی انسان‌شناسی به تبیین چستی انسان‌شناسی تفسیری پرداخته است. روش این نوشتار مبتنی بر رویکرد توصیفی - تحلیلی و در مواردی تحلیل محتوا است. انسان‌شناسی تفسیری یا نمادین از شاخه‌های انسان‌شناسی فرهنگی آمریکایی است که در قرن بیستم در آمریکا پا به عرصه ظهور گذاشت و به لحاظ روش، کاملاً متمایز از انسان‌شناسی قرن هجدهم و نوزدهم بوده و تأکید و توجه ویژه‌ای بر مقوله فرهنگ دارد. در این رویکرد چنین تبیین می‌گردد که فرهنگ در هر جامعه‌ای، مجموعه‌ای از معانی است که می‌توان آن را با بررسی نمادهای حاکم بر جامعه شناخت. مقاله حاضر با اشاره به آراء و آثار دو شخصیت برجسته این حوزه، یعنی کلیفورد گیرتز و ویکتور ترنر، زمینه‌های مورد نظر را مطالعه کرده و به تفصیل نشان می‌دهد که اهم زمینه‌های شکل‌گیری این رویکرد عبارت‌اند از: ۱. نقد و عبور از تطورگرایی و نگاه تاریخی، ۲. عبور از کارکردگرایی، ۳. عبور از ساختارگرایی، ۴. تبلور و تأکید بر مفهوم خاصی از فرهنگ در بررسی‌های انسانی، ۵. تبلور و تأکید بر تحقیق میدانی و استفاده از روش مشاهده مشارکتی، و ۶. ظهور رویکرد فرهنگ و شخصیت در بررسی‌های انسان‌شناختی و مطالعات دین‌شناختی.

کلیدواژه‌ها: انسان‌شناسی تفسیری، بستر شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری، معنا، روش میدانی، فرهنگ.

استناد: زروانی، مجتبی، و زارعی، سمیه (۱۴۰۲). زمینه‌های ظهور و تکوین انسان‌شناسی تفسیری. ادیان و عرفان، ۵۶ (۲)، ۵۰۵-۵۲۶.

نوع مقاله: علمی-پژوهشی

دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۰

بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۰۴ DOI: <https://doi.org/10.22059/jrm.2024.370432.630492>

پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۲

انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۲۶

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

© نویسندگان

مقدمه

انسان‌شناسی^۱ به‌عنوان علمی که انسان را در طیفی از ابعاد مطالعه می‌کند، شاخه‌های مختلفی چون انسان‌شناسی زیستی، انسان‌شناسی باستان‌شناختی، انسان‌شناسی زبان‌شناختی، انسان‌شناسی فرهنگی، شهری، جنسیت، تفسیری و ... دارد. وجود رویکردهای متنوع در تاریخ سیر و بحث در این رشته علمی که گاهی در راستای رویکردهای گذشته و گاهی در تقابل با آن‌هاست، نشان از وجود پویایی این شاخه از علم است. در ساحت انسان‌شناسی، گرچه اکثر تحقیقات انجام‌گرفته مربوط به جوامع بدوی است، اما گستره فعالیت آن به این جوامع محدود نمی‌شود؛ همچنان که در دهه‌های اخیر، جوامع صنعتی نیز زیر چاقوی تیز تحلیل و بررسی این علم قرار گرفته‌اند. نوشتار حاضر از میان شاخه‌های مختلف انسان‌شناسی، تمرکز خویش را به «انسان‌شناسی تفسیری» معطوف داشته‌است.

انسان‌شناسی فرهنگی که از لحاظ روش متفاوت از انسان‌شناسی قرن هجدهم و نوزدهم بود، در قرن بیستم در آمریکا پا به عرصه ظهور گذاشت. این انسان‌شناسی، ضمن تأکید بر فرهنگ و معنا، «تفسیر و تأویل» را به جای «تیین» گذاشته و رویکرد متفاوتی را در انسان‌شناسی آغاز کرد. انسان‌شناسی تفسیری در رد تمایزات تطور‌گرایان میان انسان ابتدایی و انسان مدرن برقرار می‌کنند، بر اهمیت فرهنگ تأکید دارد. در این نظرگاه که در بسیاری موارد، گزاره‌های دیدگاه‌های تاریخی را به‌عنوان سایه‌سار غایت‌شناسانه نمی‌پذیرفت، تصویری که توسط دیدگاه تاریخی از انسان تطور یافته از اشکال ابتدایی به سمت اشکال پیچیده‌تر ارائه شده بود، مورد تردید قرار گرفت. از مهم‌ترین انسان‌شناسان تفسیری^۲ می‌توان به دیوید اشنايدر^۳، مری داگلاس^۴، ویکتور ترنر^۵ و کلیفورد گیرتز^۶ اشاره نمود که در این نوشتار به تبیین آراء دو تن از آنان پرداخته خواهد شد.

برای فهم درست ماهیت و جایگاه این رویکرد در انسان‌شناسی، می‌بایست بر بستر تاریخی و علمی که این رویکرد بر آن بنا گشته‌است و وضعیت علمی و تاریخی دوران پیش از ظهور و هنگام ظهور این رویکرد توجه نمود. از این‌رو نگارنده با بررسی مکتب فکری انسان‌شناسی فرهنگی آمریکایی که رویکرد انسان‌شناسی تفسیری نیز جزئی از همین نحله بوده و همچنین با مطالعه مکتب انسان‌شناسی اروپایی که از جهت تاریخی متقدم از این رویکرد است، در پی پاسخ به سؤالات مذکور است. آنچه در این نوشتار ارائه می‌گردد در راستای تحقق این مقصود است.

در بررسی تحلیلی زمینه‌های شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری، به‌اجمال می‌توان گفت، فضایی که در دهه ۱۹۶۰ بر جامعه‌شناسی و بالأخص انسان‌شناسی آمریکا غالب بوده‌است، یکی از عوامل

¹ Anthropology

² Interpretive anthropology

³ David Scheider

⁴ Mary Douglas

⁵ Victor Turner

⁶ Clifford Geertz

رشد و نضج انسان‌شناسی نمادین یا انسان‌شناسی تفسیری را در آراء متفکران انسان‌شناسی فراهم آورده‌است. رویکردی که در بررسی پدیده‌های اجتماعی به‌جای پرسش از علت‌ها و تلاش در راستای تبیین صرف، رویکردی غیرتاریخی داشته‌است و به فهم معنا، تأویل و تفسیر از خلال نمادها تأکید می‌ورزد؛ و لذا به طور کلی این نوشتار، در شناخت بستر و زمینه شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری، مؤلفه‌هایی از قبیل عبور از تطورگرایی، عبور از کارکردگرایی، عبور از ساختارگرایی، تبلور و تأکید بر مفهوم خاصی از فرهنگ در بررسی‌های انسانی، تبلور و تأکید بر میدان تحقیق و استفاده از روش مشاهده مشارکتی، ظهور رویکرد فرهنگ و شخصیت و ... تا شکل‌گیری و تبلور رویکرد خاص انسان‌شناسی تفسیری در مطالعات انسان‌شناختی و دین‌شناختی را تحلیل نموده تا در نهایت به تشریح بسترها و زمینه‌های شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری نائل آید.

۱. انسان‌شناسی تفسیری

انسان‌شناسی تفسیری یا نمادین، یکی از شاخه‌های انسان‌شناسی فرهنگی آمریکایی است که از اواخر دهه ۱۹۶۰ به وجود آمد و رویکرد جدیدی را در امر شناخت انسان بیان نمود. در این شاخه از انسان‌شناسی، توجه ویژه بر مقوله فرهنگ است؛ زیرا بنابه نظرگاه انسان‌شناسی تفسیری می‌توان از طریق فهم فرهنگ یک جامعه به شناخت مناسبی از آن جامعه دست یافت. فرهنگ هر جامعه‌ای این توان و ظرفیت را دارد که مجموعه‌ای از معانی را در بر بگیرد. این معانی را می‌توان از طریق بررسی نمادهای موجود در جامعه شناخت. از این رو، در این رویکرد فهم معنا از نماد مسئله‌ای ضروری است. به طور کلی، این رویکرد بر مدار این باور حرکت می‌کند که «فرهنگ مجموعه‌ای از معانی است که از خلال نمادها و نشانه‌ها درک و تفسیر می‌شود و بنابراین برای درک آن باید ابتدا به سراغ تحلیل این نمادها رفت» (فکوهی، ۱۴۰۰: ۲۵۴-۲۵۵).

کلیفورد گیرتز به‌عنوان شاخص‌ترین انسان‌شناس در این رویکرد که با روحیه‌ای نوآورانه و اتکا به دانش فلسفی، جامعه‌شناختی، زبان‌شناختی و انسان‌شناختی خود، در راستای فهم معنا از نمادها از روش مردم‌نگاری تفسیری استفاده می‌نمود، با انتقاد از رویکردی که علوم اجتماعی در امر شناسایی اتخاذ نموده‌است، شرایط موجود را وضعیت مناسبی برای تبدیل نقاط ضعف به نقاط قوت می‌دانست و آن را همچون بستری مناسب برای شروع انسان‌شناسی فرهنگی در نظر داشت. او می‌گوید: «همین قسمت‌های پراکنده و همین تکه‌ها، بستر مناسبی برای انسان‌شناسی فرهنگی هستند، زیرا انسان‌شناسی به‌طور ویژه بر آن است که مشخص کند، این یا آن مردم اینجا یا آنجا، کدامیک از کنش‌های افراد خود را اساسی تلقی می‌کنند. انسان‌شناسی حتی در جهان‌شمول‌ترین اشکالش مثل نظریه‌های تطورگرایی، اشاعه‌گرایی، کارکردگرایی، ساختارگرایی و جامعه‌شناسی زیستی همواره گرایش سختی به درک این نکته دارد که چگونه میان موضوع مشاهده از یک سو و مکان و ابزار مشاهده از سوی دیگر رابطه برقرار می‌شود. برای یک مردم‌نگار که بر سازوکارهای پنداره‌هایی دوردست مطالعه

می‌کند، اشکال دانش همواره به شکل گریزناپذیری محلی بوده و از ابزارها و محیط جدایی‌ناپذیرند. البته شاید بتوان واقعیات را با کلمات قصار و مقدسی زیر پرده برد و یا با نظریه‌ای پرتوان، کم‌رنگ کرد، اما نمی‌توان در حقیقت آن‌ها را از بین برد» (فکوهی، ۱۳۹۱: ۱۲۴-۱۲۵).

از آنجا که در این رویکرد توجه خاصی به مقوله فرهنگ می‌شود، به نوعی می‌توان با پرداختن به جایگاه این مقوله درصدد ارائه توصیفی از این رویکرد برآمد. به طور مثال، گیرتز باتوجه به جایگاه فرهنگ در انسان‌شناسی تفسیری بر آن است که فرهنگ «الگویی از معانی است که در نمادها تجسم یافته و در طول تاریخ منتقل شده است؛ نظامی از مفاهیم موروثی که در صور نمادین بیان شده است؛ و انسان‌ها از طریق آن ارتباط برقرار می‌کنند، ماندگار می‌شوند و دانش و نگرش خود را نسبت به زندگی گسترش می‌دهند.» (Geertz, 1973: 89) در این تعریف، به نظامی از نمادها و از پس آن، مفاهیم اشاره شده است که با فهم آن می‌توان با نوع جهان‌بینی بومیان و نحوه تلقی آن‌ها از زندگی آشنا شد. او در راستای چنین تصویری از فرهنگ در مسیر یافت فرهنگ بومیان، به شیوه‌ای خاص عمل می‌نماید. گیرتز خود در این مورد می‌گوید: «تحلیل فرهنگی چون علم تجربی به دنبال قانون نیست، بلکه یک روش تفسیری در جستجوی معنا است.» (Geertz, 1973: 5)

در کتاب چشم‌اندازهای فرهنگ^۷، ضمن تأکید بر مقوله تفسیر، درباره دیدگاه شخصیتی همچون گیرتز نسبت به رکن مهم تفسیر در انسان‌شناسی نمادین آمده است: «مردم‌نگاری، سراسر متضمن اعمال چندگانه تفسیر است. از نظر گیرتز، «تفسیر» نظر غیر قابل تأیید یک انسان‌شناس درباره انگیزه‌ها و اقدامات فرهنگ دیگری نیست؛ بلکه توضیحی آگاهانه از چگونگی معنادار بودن آن انگیزه‌ها و اقدامات در یک زمینه فرهنگی خاص است» (Moore, 2009: 315).

گیرتز در مورد مسئولیت رویکرد انسان‌شناسی تفسیری می‌گوید: «کار اصلی انسان‌شناسی تفسیری پاسخ گفتن به عمیق‌ترین پرسش‌های ما انسان‌شناسان نیست، بلکه دسترسی‌پذیر ساختن پاسخ‌هایی است که دیگران در حوزه‌های فرهنگی دیگر به این پرسش‌ها داده‌اند و نسبت گنجاندن این پاسخ‌ها در جریان ثبت آن چیزی است که انسان‌ها در گوشه‌وکنار جهان به‌گونه‌ای چالشی مطرح کرده‌اند» (Geertz, 1973: 30).

اسپنسر^۸ نیز در مورد انسان‌شناسی نمادین بر این باور است که انسان‌شناسی نمادین با مطالعه نمادها، از قبیل آیین‌هایی که در میان اعضای جامعه، معنی و اعتبار خاصی دارند، سعی در فهم فرهنگ و به تبع آن فهم مسائلی دارد که در زندگی اجتماعی افراد بسیار مهم هستند. او می‌گوید: «انسان‌شناسی نمادین، فرهنگ را به‌عنوان یک نظام معنایی مستقل می‌بیند که با تفسیر نمادها و آیین‌های کلیدی رمزگشایی می‌شوند» (Spencer, 1996: 535).

⁷ visions of culture

⁸ Jonathan Spencer

دس چن^۹ (۱۹۹۶) یکی دیگر از شخصیت‌هایی است که نسبت به رویکرد انسان‌شناسی نمادین اظهارنظر نموده‌است: «انسان‌شناسی نمادین، شیوه‌ای است که مردم به واسطه آن، محیط اطراف خود را درک می‌کنند و نیز اعمال و گفتار سایر اعضای جامعه خود را مطالعه می‌کنند. این تفاسیر، یک نظام فرهنگی مشترک از معانی را تشکیل می‌دهند؛ یعنی درک مشترک در میان اعضای یک جامعه و با مراتب متفاوت» (Des Chene, 1996: 1274).

وی قائل به وجود دو فرض اساسی در رویکرد تفسیری است. این دو فرض شامل درک در یک نظام معنایی و آن هم به شیوه تفسیر است. وی در توصیف این دو فرض می‌گوید: «دو فرض عمده بر انسان‌شناسی نمادین حاکم است. اولین مورد این است که باورها، هرچند نامفهوم باشند، آنگاه که به‌عنوان بخشی از یک نظام فرهنگی از معانی فهم شوند، قابل درک می‌شوند. دومین فرض اصلی این است که کنش‌ها با تفسیر هدایت می‌شوند و به نمادگرایی این اجازه را می‌دهند که در تفسیر افعال ادراکی و همچنین جسمانی یاری کنند. انسان‌شناسی نمادین، به‌طور سنتی بر دین، کیهان‌شناسی، فعالیت‌های آیینی و آداب و رسوم شفاهی مانند اسطوره‌شناسی و هنرهای نمایشی متمرکز بوده است» (Des Chene, 1996: 1274).

اورتن^{۱۰} (۱۹۸۳) با توجه به نقش نماد در بیان مراد و مقصود بومیان، ضمن ارائه نوعی شناخت از رویکرد انسان‌شناسی تفسیری، تلقی انسان‌شناسی همچون گیرتز از نماد را نیز بیان می‌دارد: «جوامع از این نمادها برای بیان جهان‌بینی، ارزش‌گرایی، اخلاق [و سایر جنبه‌های فرهنگی خود] استفاده می‌کنند؛ زیرا نمادهای مد نظر گیرتز حاوی و حامل «فرهنگ» هستند؛ «او مدعی است که نباید نمادها را به‌تنهایی مطالعه کرد، بلکه آنها بایستی به جهت آنچه در مورد فرهنگ (به ما) می‌شناسانند، مورد مطالعه قرار گیرند. علاقه اصلی گیرتز شیوه‌هایی بود که نمادها خلق می‌کنند و افراد اجتماع طبق آنها جهان را می‌بینند، احساس می‌کنند و درباره آن می‌اندیشند» (Ortner, 1983: 129).

با توجه به تعاریف ارائه شده در مورد رویکرد انسان‌شناسی تفسیری که برخی را از نظر گذرانندیم، در یک نگاه کلی و به‌طور اجمال می‌توان گفت، این رویکرد بر نظامی در هم تنیده از نمادها و معانی نظر دارد که از رهگذر به کار گرفتن رکن مهم «تفسیر» به سخن درمی‌آید. این نظام، نظامی فرهنگی است. پیش از این بیان شد که وجود نقطه‌نظرات متفاوت در رویکردهای انسان‌شناسی، موجب وجود فهم‌های متنوعی از انسان شده‌است. بر این اساس، پرسش اساسی آن است که انسان‌شناسی تفسیری چه نگاهی به انسان دارد. همچون رویکرد پوزیتیویستی، در رویکرد تفسیری، انسان به محک آزمایش گذاشته نمی‌شود و تلاشی برای نیل به شناختی مبتنی بر روابط منطقی و علت و معلولی از انسان صورت نمی‌پذیرد؛ بلکه با اهتمام به میدان تحقیق، تلاش به‌واسطه تفسیر فرهنگ‌ها و همدلی با فهم انسان‌ها سعی می‌شود شناختی از انسان حاصل آید. این امر همان دغدغه اصلی کلیفورد گیرتز

⁹ Mary Des Chene

¹⁰ Sherry Ortner

و همکارانش در مطالعات میدانی شان بود. تلاش‌های صورت گرفته توسط این انسان‌شناسان رویکرد تفسیری و به‌طور ویژه گیرتز، که باعث تحقق پارادایم جدیدی در دو حوزه علوم انسانی و اجتماعی شد، گنجایش آن را داشته‌است که همچنان به‌عنوان رویکردی تأثیرگذار مورد توجه قرار گیرد. خاستگاه انسان‌شناسی‌های مبتنی بر معرفت‌شناسی پوزیتیویستی با خاستگاه انسان‌شناسی تفسیری/هرمنوتیکی کاملاً متفاوت بوده و ملزومات متفاوتی را به همراه داشته‌است.

در پرتو منظر پوزیتیویستی، وجه نظر به علم، تجربی بودن آن است و همچنان که هر امر تجربی به محک آزمایش در می‌آید، به موجب اصل تحقیق‌پذیری گزاره تجربی ارزیابی می‌گردد. معرفت نسبت به متعلق شناخت نیز در سایه این تحقیق‌پذیری صورت می‌گیرد و تنها در این شرایط می‌توان سخن از معناداری علم زد. بر این اساس، رویکرد پوزیتیویستی، گزاره انسانی را نیز به مثابه علمی طبیعی مورد شناسایی قرار می‌دهد. به عبارت دیگر، شناخت ذهن و زندگی انسان به مثابه گزاره‌ای تجربی مورد توجه قرار می‌گیرد و در قامت اموری همچون مشاهده، آزمایش و اندازه‌گیری بررسی می‌شود.

«آگوست کنت^{۱۱} استدلال می‌کرد که اخترشناسی، فیزیک، شیمی و زیست‌شناسی، همگی به مرحله علمی رسیده‌اند، ولی گزارش‌های مربوط به ذهن انسان و زندگی اجتماعی، همچنان بی‌رمق، در مرحله ماقبل علمی یا متافیزیکی قرار دارند. اینک وقت آن رسیده بود که مطالعه زندگی اجتماعی انسان بر شالوده‌های علمی استوار گردد و کنت درصدد برآمد تا فیزیک اجتماعی یا جامعه‌شناسی را در مقام رشته‌ای علمی به کرسی نشاند» (بنتون و کرایب، ۱۳۹۷: ۵۴).

رویکرد انسان‌شناسان تفسیری، چرخش از روش‌های علوم تجربی به روش هرمنوتیکی است. در شناخت خطمشی و منظر آنان در باب چرخش از روش‌های علوم تجربی به روش‌های هرمنوتیکی در علوم انسانی، به‌صراحت می‌توان ابتدای این رویکرد را بر سنت هرمنوتیک و معرفت‌شناسی هرمنوتیکی مشاهده کرد. با نظر بر شاخص‌ترین اصحاب هرمنوتیک، چون دیلتای و گادامر و ... این نسبت مشهود است.

دیلتای ضمن تأکید بر تفاوت اساسی ماهیت و روش‌های علوم تجربی و علوم انسانی، به ماهیت تاریخی علوم انسانی رهنمون شد و سپس این رویکرد تأویلی را در نسبت با تاریخ به کار گرفت. وی در واقع، تجربه آدمی را دارای ماهیتی تاریخی دانسته و سپس ضمن در نظر گرفتن کل تاریخ بشری به‌مثابه متنی قابل تأویل، به تسری تأویل بر کل تاریخ بشر اقدام کرده‌است.

انسان‌شناسی تفسیری با ابتناء بر مبادی هرمنوتیکی، پیرامون ماهیت و غایات علوم انسانی و علوم طبیعی، در تقابل اساسی با رویکردهای پوزیتیویستی است. مدافعان رویکرد تفسیری با تأکید بر اهمیت تفسیر در مقابل مشاهده، تبیین و پیش‌بینی قوانین، موضع خویش را بر منظر هرمنوتیکی دیلتای استوار داشته و با رویکرد پوزیتیویستی در این باب مخالفت می‌نمایند: «دیلتای موضع فلسفی او را «هرمنوتیک» (پس از شلایرماخر) نامید و به اهمیت تأویل در مقایسه با مشاهده اشاره کرد. تفسیر در

¹¹ Auguste Comte

علوم انسانی امری بنیادی است؛ زیرا زندگی درونی برای کنش اجتماعی و ذهنیت جمعی به یک اندازه مهم هستند. دیلتای معتقد بود که تمرکز بر روی قشر ظاهری و خارجی افعال انسان در مقایسه با نفس پنهان درونی، به اشتباه، مفاهیمی مانند نیروی عینی و علت کارآمد را وارد علوم انسانی می‌کند. هنگامی که عمق و بطن زندگی جامعه مورد توجه قرار می‌گیرد، باید طرح دانش پیش‌بینی قوانین را کنار بگذاریم؛ بالین حال، هدف ما باید حصول به یک علم کلی و جامع و عام باقی بماند که بتواند مدل‌هایی را ایجاد کند» (Alexander & Smith, 2011: 55-56).

گادامر نیز که پرسش از شروط امکان فهم را مطرح ساخت، لاجرم با نظر بر علوم انسانی، قوام‌دهنده آن را ورای روش دانست و با زیرسؤال بردن شأن روش علوم انسانی، آن را مبتنی بر نسبت سوژه و ابژه-آن‌چنان که در روش‌های پوزیتیویستی مشهود است-در نظر نمی‌گرفت. او نشان داد که اطلاق روش بر علوم انسانی مشکلات فراوانی داشته‌است.

متعاقب این دیدگاه‌ها، انسان‌شناسان تفسیری به ماهیت علوم اجتماعی و انسانی، نگاهی متمایز دارند و ماهیت علمی این علوم را متفاوت از مبانی تجربی برمی‌شمرند. چنانچه گیرتز می‌گوید: «اینکه آیا این مسئله، وجهه علمی علوم اجتماعی یا مطالعات علوم انسانی را کمتر یا بیش‌تر کرده، کاملاً روشن نیست (و یا همان‌طور که من باور دارم، نظر ما را درباره چستی علم تغییر داده‌است؛ هرچند جایگاه علم در گذشته نیز چندان پایدار نبوده‌است) و شاید اهمیت چندانی نیز نداشته باشد؛ اما این که وصف علوم اجتماعی و علوم انسانی را دگرگون کرده‌است، نکته‌ای است آشکار، مهم و پریشان‌کننده» (Geertz, 1983: 8). انسان‌شناس تفسیری برای کشف معانی از پس نمادها، با متعلق شناخت خود همراه می‌شود و درصدد رسیدن به فهمی از فهم و ادراک اوست. در این نحوه نگاه، انسان همچون شیئی در میان اشیاء نیست؛ بلکه فردی است اجتماعی با مناسبات فراوان در برهه‌ای از تاریخ با تمام حساسیت‌ها و پیچیدگی‌هایی که از این مخلوق می‌توان سراغ داشت. علم نسبت به چنین موجودی با وضع قوانین و بررسی علت و معلولی ظواهر امر به‌منظور تبیین امکان‌پذیر نیست؛ بلکه انسان‌شناس، فرد بدوی را با مناسبات پیرامونش، همچون یک متن در نظر گرفته و در پی فهم چیزی فراتر از ظواهر از اوست.

با توجه به مطالب مذکور، تمایز عمیق ماهوی دو نوع رویکرد و تنگنایی که انسان‌شناسی با قرارگرفتن در چارچوب مفروض پوزیتیویستی به آن دچار می‌گردد، مشخص می‌شود و رویکرد انسان‌شناسی تفسیری به‌مثابه راه خروجی به جزم‌اندیشی‌های زمانه موردتوجه قرار می‌گیرد. در ادامه به طور مبسوط به شرایطی که رویکرد انسان‌شناسی تفسیری در آن سر برآورد، پرداخته خواهد شد.

۲. بررسی بستر و زمینه شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری

در بررسی بستر و زمینه شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری، نظر بر رویکردهای غالب در انسان‌شناسی اروپایی و آمریکایی ضرورت دارد؛ چراکه در این بررسی، شاخصه‌هایی را می‌توان یافت که سیر اندیشه انسان‌شناسی را به سوی انسان‌شناسی فرهنگی-تفسیری راهبر نموده‌است. در واقع، با نظر بر این شاخصه‌ها در انسان‌شناسی اروپایی و آمریکایی، می‌توان چگونگی خط سیر اندیشه انسان‌شناسی به سوی انسان‌شناسی تفسیری و فرهنگی را یافت. در نظری اجمالی بر شاخصه‌های مذکور می‌توان گفت، برخی از این شاخصه‌ها، از سنخ نقد و عبور از اندیشه غالب بر فضای انسان‌شناسی آمریکایی و اروپایی، فی‌المثل عبور از اندیشه تطورگرایانه، کارکردگرایانه و ساختارگرایانه، است و برخی از این شاخصه‌ها از سنخ تقریب به مبانی اندیشه در رویکرد فرهنگی و تفسیری در انسان‌شناسی است؛ شاخصه‌هایی از قبیل تبلور و تأکید بر مفهوم خاصی از فرهنگ در بررسی‌های انسانی، تبلور و تأکید بر میدان تحقیق و استفاده از روش مشاهده مشارکتی، ظهور رویکرد فرهنگ و شخصیت و ... تا شکل‌گیری و تبلور رویکرد خاص انسان‌شناسی تفسیری در مطالعات انسان‌شناختی و دین‌شناختی از این سنخ هستند.

در واقع، در یک تحلیل اجمالی از بستر شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری، با سیری از اندیشه مواجه هستیم که با نفی و تبلور برخی شاخصه‌ها در قامت انسان‌شناسی تفسیری رخ می‌نماید. در این خط سیر اندیشه، ضمن عبور از رویکردهای تطورگرایی، کارکردگرایی و ساختارگرایی و با تأکید بر پژوهش میدانی و قدرت توصیف فرهنگی، زمینه‌ای فراهم می‌گردد تا انسان‌شناسی تفسیری که هدف خود را تفسیر می‌داند، شکل گرفته و جایگاه خویش را در علوم انسانی جست‌وجو کند، به نحوی که ورای مباحث کارکردگرایی و شیوه تطوری اندیشه با مسائل انسانی مواجه گردد و لذا یکی از مهم‌ترین بسترهای شکل‌گیری رویکرد تفسیری در انسان‌شناسی، تأثیر و تأثری است که این رویکرد از سایر نظرات و رویکردهای مطرح شده در طول حیات انسان‌شناسی دریافت داشته‌است؛ از جمله، توجه به رویکردهای مختلفی که در دهه ۱۹۷۰ در انسان‌شناسی وجود داشته‌اند و نقش به‌سزایی در بازتعریف انسان‌شناسی ایفا نموده‌اند. در ذیل به اصلی‌ترین شاخصه‌هایی خواهیم پرداخت که نقشی مهم در شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری ایفا نموده‌اند.

۲-۱. عبور از تطورگرایی

تطورگرایی یا تکامل‌گرایی یکی از رویکردهای قدیمی در علم انسان‌شناسی است که پیش از ظهور این شاخه علمی نیز مخصوصاً در علوم طبیعی کاربرد داشته‌است. بر این مبنا «همه پدیده‌های عالم از اشکال ساده و ابتدایی به سمت اشکال پیچیده و تکامل‌یافته، تحول یافته‌اند؛ و لذا در باب جوامع انسانی نیز همین تصور صادق است؛ یعنی این جوامع را می‌توان از ساده‌ترین و ابتدایی‌ترین آن‌ها تا پیچیده‌ترین و پیشرفته‌ترین‌شان دسته‌بندی کرد» (فکوهی، ۱۳۹۸: ۱۷۶).

در برخی از مقاطع، انسان‌شناسی اروپایی در تحقیق و اهداف تحقیق انسان‌شناسی، رویکردی تاریخی داشت؛ به عبارت دیگر می‌توان گفت، نگاه تکامل‌گرایانه داروینی بر انسان‌شناسی اروپایی تأثیرگذار بود. شخصیتی همچون اسپنسر، نگاه تکاملی از صورت‌های ساده به پیشرفته را در مواجهه با حیات یک اجتماع انسانی در نظر داشت. نظریه اسپنسر صیغه نژادپرستانه‌ای داشت که توسط فردی همچون ادوارد تیلور کاملاً رد شد؛ او همه انسان‌ها را دارای توانایی فطری و هوش و استعداد یکسان می‌دانست و نگاهی تکامل‌گرایانه نسبت به مقوله فرهنگ‌ها داشت؛ و علت وجود تفاوت‌های فرهنگی را وجود مقاطع مختلف برای شروع سیر تکامل فرهنگی در جوامع می‌دانست. از سوی دیگر، از نظرگاه شخصی همچون مورگان جوامع بشری در سه سطح تکاملی توحش، بربریت و تمدن دسته‌بندی می‌شوند. مورگان توجه خاصی به تکامل خانواده داشت و سیر شکل‌گیری خانواده را بر اساس نگاهی تکاملی توصیف نمود (نک. لیندلم، ۱۳۹۴: ۱۴۳-۱۴۰).

در بررسی تطوری به مثابه یکی از بسترهای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری چنانچه ذکر شد، این شاخصه از سنخ شاخصه‌هایی است که در سیر انسان‌شناختی تا شکل‌گیری رویکرد تفسیری مورد نقد واقع گشته است و لذا زمینه عبور از این منظر در انسان‌شناسی فراهم شده است. چنانچه به تفصیل، نقد رویکرد تطوری‌گرایانه با عطف نظر بر بررسی فرهنگ، در ذیل خواهد آمد.

نکته‌ای که در باب نقد و عبور از یک رویکرد باید مورد توجه قرار گیرد، این است که مقصود از نقد و عبور از یک رویکرد به هیچ‌وجه از بین رفتن آن رویکرد به‌طور کامل و صددرصدی نیست؛ بلکه صرف نقد یک اندیشه و تردید در یک رویکرد، زمینه عرضی اندام سایر رویکردها را فراهم نموده و از این باب می‌تواند به‌عنوان یکی از بسترهای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری لحاظ گردد.

۲-۲. عبور از کارکردگرایی

برخی از انسان‌شناسان اروپایی بر این عقیده بودند که ویژگی‌های فرهنگی مجزا نمی‌تواند در فهم تفاوت‌های جوامع مختلف کمک‌کننده باشد. آنها به وجود الگوهای رفتاری مجزا که در هر قومی متفاوت از قوم دیگر بود، پی برده بودند؛ از این رو، این دسته از انسان‌شناسان «برای تأکید بر مقایسه میان جوامع و دستیابی به دلایل تفاوت‌های فرهنگی، شروع به بررسی شیوه‌های گوناگون سازمان‌دهی جوامع بشری کردند» (بیتس و پلاگ، ۱۳۷۵: ۶۹).

تأکید بر شیوه‌های سازمان‌دهی جوامع، مشخصه انسان‌شناسی اجتماعی بریتانیاست؛ انسان‌شناسی اجتماعی بریتانیا در قالب کارکردگرایی مالینوفسکی^{۱۲} و رادکلیف براون^{۱۳} شکل گرفت. از جمله کسانی که در مسیر شناخت سازمان‌های اجتماعی همت گمارد، مالینوفسکی بود. او هر جامعه‌ای را دارای عناصری با کارکردهای خاص خود می‌دانست. رادکلیف براون نیز در این مسیر گام نهاد و معتقد بود: «ابعاد گوناگون هر جامعه‌ای را باید بر حسب نهادها و کارکردهای‌شان مورد تحلیل

¹² Bronisław Malinowski

¹³ Alfred Radcliffe-Brown

قرار داد. کارکرد بنیادی نهادها نه برآوردن نیازهای فردی، بلکه نگهداشت ساختار اجتماعی یا همان الگوی روابط اجتماعی و نهادهای جامعه است» (بییتس و پلاگ، ۱۳۷۵: ۷۱).

در رویکرد کارکردگرایی، توجه ویژه بر کارکرد یک نهاد اجتماعی است؛ به این صورت که بررسی می‌شود، این نهاد در بقای جامعه و همچنین حفظ همبستگی بین سایر نهادها و بخش‌ها، چه نقشی ایفا می‌کند؛ بنابراین، در این رویکرد دغدغه بررسی خاستگاه‌های دین وجود ندارد. کارکردگرایان معتقدند، مقوله دین در حیات انسانی دارای سابقه‌ای طولانی است که فهم آن به دلیل نبود اطلاعات کافی عملاً غیرممکن است، ضمن آن که بیش از آن که نیازمند فهم منشأ دین باشیم، نیازمند فهم کارکرد آن هستیم.

چنانچه ذکر گشت، نقد کارکردگرایی با تبیین مذکور نیز یکی دیگر از بسترهای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری است. به نحوی که در ساحت انسان‌شناسی تفسیری، فردی چون گیرتز به صراحت رویکردهایی از قبیل کارکردگرایی و ساختارگرایی را مورد نقد قرار داده و طریقه مردم‌شناسی و دین‌شناسی خود را از این مبادی اندیشه دور دانسته است. در واقع، در سیر انسان‌شناسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی، این شکل از کارکردگرایی و تأکید بر عناصر با کارکردهای خاص و تأکید بر شیوه‌های سازمان‌دهی جوامع و ... کم‌رنگ‌تر شده و زمینه برای ظهور سایر رویکردها فراهم گشته است.

۲-۳. عبور از ساختارگرایی

یکی از برجسته‌ترین انسان‌شناسانی که پیرو رویکرد ساختارگرایی است، کلود لوی استروس^{۱۴} (۱۹۰۸-۲۰۰۹) است. او متعلق به مکتب نظری ساختارگرایی فرانسوی است؛ زیرا استروس توجه ویژه‌ای به ناخودآگاه انسان و ساختار ذهنی او دارد و بر این عقیده است که اموری همچون دین، فرهنگ و اسطوره، در حکم نشانه‌ای است که ریشه در همین ساختار ذهنی دارد. او بنیاد الگوهای اجتماعی را در ساختارهای ذهن انسانی می‌یابد؛ از نظر او این ساختار قابل تحلیل و شناسایی است.

از منظر استروس داده‌هایی که از طریق تجربه میدانی و در ارتباط با آداب و رسوم و مناسک به دست می‌آید، حائز اهمیت نیست؛ زیرا فهم معنای دین و اسطوره با تجربه میدانی حاصل نمی‌شود؛ بلکه این معنا «فقط در سرمشق و الگوی عالی یافت می‌شود که از طریق مطالعه سایر اساطیر و آفریده‌های ذهنی و سرانجام در ساختارهای ذهن آدمی به دست می‌آید» (الیاده، ۱۳۷۹: ۱۴۳). در واقع، ساختارگرایی لوی استروس با تأکید بر شناخت ساختارها، علت تنوع فرهنگی جوامع را ساختارهای شناختی دانسته و معتقد است، این ساختارها همان الگوهای ذهنی هستند که بر اساس آن واقعیت ادراک می‌شود.

¹⁴ Claude Lévi-Strauss

بنا بر آنچه ذکر شد، ساختارگرایی نیز همچون تطورگرایی و کارکردگرایی، از جهت نقدی که در سیر تاریخی انسان‌شناسی به آن وارد گشته است، کم‌رنگ‌تر شده و بستری برای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری فراهم نموده است. فی‌المثل، رویکرد ساختارگرایانه استروس و تأکید وی بر الگوهای ذهنی و ساختارهای شناختی در بررسی فرهنگ، کم‌رنگ شده و جای خود را به تبلور فهم مبتنی بر مطالعات میدانی و سایر رویکردهایی می‌دهد که در ذیل مورد اشاره قرار می‌گیرند.

۲-۴. تأکید بر مفهوم خاصی از فرهنگ در بررسی رفتارهای انسانی

در این بخش، اولاً صرف تبلور مفهوم فرهنگ در مطالعات انسان‌شناختی و ثانیاً تأکید بر مفهوم خاصی از فرهنگ، در تحلیل بسترهای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری اهمیت داشته و مورد مذاقه واقع گشته است. در رابطه با کیفیت این مفهوم تبلور یافته در مطالعات انسان‌شناختی (کیفیت این مفهوم از فرهنگ)، به دو محور اساسی در درک فرهنگ از این منظر اشاره خواهد شد. اولاً: نقد رویکرد تطورگرایانه در بررسی فرهنگ و لزوم درک هر فرهنگ در بستر و زمینه تاریخی-فرهنگی خود؛ ثانیاً: درک فرهنگ در سایه دیدگاه تفهیمی و بر و تأکید بر معنا. در ذیل به تفصیل به این دو محور مذکور پرداخته می‌شود.

در مطالعات انسان‌شناختی بر اساس مباحث مذکور، رویکردهای متنوعی در بررسی انسان وجود داشته است. آنچه در این بخش مورد تأکید است، تبلور مفهوم فرهنگ در مطالعات انسان‌شناختی است. در واقع، صرف تأکید بر مؤلفه‌های فرهنگی در مطالعات انسان‌شناختی، نشان از یک تغییر بنیادی در انسان‌شناسی دارد. حرکت از فی‌المثل انسان‌شناسی زیستی به سوی انسان‌شناسی فرهنگی، نشانه تغییر در بنیان‌های اندیشه انسان‌شناسی و از بسترهای شکل‌گیری انسان‌شناسی فرهنگی است.

به تعبیری می‌توان گفت، انسان‌شناسی فرهنگی متأثر از آراء بوآس^{۱۵} و مالینوفسکی، بر فرهنگ به‌عنوان مفهوم کلیدی در بررسی رفتارهای انسانی توجه‌ای ویژه داشت. این انسان‌شناسان، فرهنگ را از آن جهت مهم می‌دانستند که انسان‌ها جهان را از منظر فرهنگی می‌بینند که در آن زندگی می‌کنند.

همچنین این مفهوم از فرهنگ در این منظر از اندیشه، نه در یک تلقی تطورگرایانه، بلکه با تأکید بر مفهوم خاصی از فرهنگ مورد مذاقه واقع گشته است. فرانتس بوآس از جمله انسان‌شناسانی بود که به شدت مخالف اتخاذ رویکرد تکاملی به فرهنگ بود. بوآس مؤلفه فرهنگ را اساس انسان‌شناسی می‌دانست و قائل به نسبی‌گرایی فرهنگی بود و رفتارهای هر جامعه‌ای را در بافت فرهنگی همان جامعه در نظر می‌گرفت. او معتقد بود، رفتارهای هر جامعه در زمینه فرهنگی خود و به دور از ارزش‌دآوری باید بررسی گردند. بوآس توصیه می‌نمود که در مواجهه با اقوام مختلف، برای سبک‌ها و

¹⁵ Franz Boas

آیین‌ها و مناسک و فرهنگ آن‌ها، هرچند که پیچیده و غریب باشند، ارزش بگذارید و تلاش نمایید، تمام این رویدادها را در زمینه فرهنگی همان جامعه درک کنید. تلاش‌هایی از این دست، باعث شد تا بسترهای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری مهیا گردد.

ایده‌های انسان‌شناسی تفسیری در باب فرهنگ و دین همچنین با تأکید بر معنا در بررسی‌های فرهنگی و در سایه دیدگاه تفهیمی ماکس وبر شکل گرفته و قوام یافته‌است. در یافتن سرخ تاریخی این ایده‌ها می‌توان به پارسونز^{۱۶} و وبر^{۱۷} اشاره نمود. پارسونز به‌عنوان یک جامعه‌شناس مطرح، از آرای اندیشمندان معاصر خود متأثر بوده‌است؛ از جمله افراد مؤثر در آشنایی او با انسان‌شناسی، رادکلیف براون و مالینوفسکی است.

اما تأثیرپذیری پارسونز، که در این مجال موردنظر است و به دنبال بررسی تأثیر آن بر رویکرد انسان‌شناسی تفسیری هستیم، نحوه فهم او از فرهنگ و تأثر از دیدگاه تفهیمی ماکس وبر است. پارسونز از دو نظام، یکی اجتماعی و دیگری فرهنگی سخن می‌گوید. نظام اجتماعی، مجموعه کنش‌های متقابل است و نظام فرهنگی به‌وسیله آرمان‌ها و ارزش‌ها و هنجارها به کنشگران ارائه می‌شود. «فرهنگ به‌مثابه یک سیستم نمادین معنادار است که هم کنش انسان و هم نتایج حاصل از آن را شکل می‌دهد» (Ritzer, 2003: 231-232).

همچنین باید دانست که پارسونز از دیدگاه تفهیمی وبر متأثر بود. رویکردی که ماکس وبر در ارتباط با جوامع انسانی داشت، کاملاً متفاوت از رویکردهای پیشین بود. در این رویکرد، در پی شناخت کنش‌های انسانی هستیم، اما نه با موازین حاکم بر شناخت علوم طبیعی و با تکیه بر تبیین و یافتن علل، بلکه با موازین حاکم بر علوم انسانی و تأکید بر فهم و معنا. چنانچه «ماکس وبر جامعه‌شناسی را علم فراگیر کنش اجتماعی می‌دانست. او به‌خاطر تأکید تحلیلی بر کنشگران فردی، از بسیاری از پیشینیان‌اش متفاوت بود، زیرا تحلیل جامعه‌شناختی آن‌ها بیشتر بر صورت‌های ساختاری-اجتماعی مبتنی بود» (کورز، ۱۳۹۸: ۲۹۹). «ما در علوم اجتماعی با پدیده‌هایی روانی و عقلانی سروکار داریم که درک همدلانه آن‌ها (مسئله این علوم است) و این مسئله تفاوت نوعی دارد با مسائلی که علوم طبیعی دقیق خواهان حل یا قادر به حل آن‌ها هستند» (لیتل، ۱۳۷۳: ۱۱۸-۱۱۷).

۲-۵. تأکید بر میدان تحقیق و استفاده از روش مشاهده مشارکتی

مؤلفه دیگری که انسان‌شناسی فرهنگی به آن توجه ویژه داشته و به نحوی می‌توان گفت در آن وامدار مالینوفسکی بوده‌است، حضور در میدان تحقیق است. در این برهه به‌مرور شاهد تأکید بر روش مشاهده نزدیک و حضور در میدان تحقیق در مقابل مطالعات کتابخانه‌ای صرف هستیم. در واقع، شاهد حضور انسان‌شناسانی هستیم که میدان تحقیق را به بودن در کتابخانه‌ها و تحقیق بر روی گزارش‌ها

¹⁶ Talcott Parsons

¹⁷ Max Weber

و یادداشت‌های موجود ترجیح می‌دهند. سبک انسان‌شناسانه حضور در میدان تحقیق باعث شد تا بین انسان‌شناس و مردم رابطه تنگاتنگی ایجاد شود. «در تاریخ انسان‌شناسی از این دگرگونی اساسی و انتقال بین دو نسل، گاهی با عبارت «انقلاب مالینوفسکی» یاد می‌شود که اشاره‌ای است به استفاده از روش «مشاهده مشارکتی» از سوی این مردم‌شناس و تأکیدی که او بر کار میدانی داشت» (فکوهی، ۱۴۰۰: ۱۵۷).

این شیوه تحقیق از سوی برخی از انسان‌شناسان مورد استقبال قرار گرفت. یکی از مهم‌ترین این شخصیت‌ها فرانتس بوآس بود که از همراهی آلفرد کروبر^{۱۸} و رابرت لووی^{۱۹} نیز برخوردار بود. حضور در میدان تحقیق مزیت‌هایی به همراه داشت که به‌هیچ‌وجه با مطالعه گزارش‌ها و سفرنامه‌ها قابل مقایسه نبود. چه‌بسا رفتارهایی وجود دارند که در نگاه اول کاملاً تکراری و مشابه‌اند، اما در بررسی‌های عمیق‌تر می‌توان به معانی مخفی شده در ظاهر آنها دست یافت. از آنجا که برگزاری مناسک و استفاده از نمادها در اکثر قریب به اتفاق میدان‌های تحقیق وجود داشته‌است، بررسی این امور از نزدیک توسط انسان‌شناس، گویی نماینده بهتری برای توصیف میدان تحقیق است. تأکید بر میدان تحقیق در اندیشه اندیشمندان انسان‌شناسی و روش تحقیق آن‌ها می‌تواند به‌عنوان یکی از بسترهای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری لحاظ گردد، به‌نحوی که در انسان‌شناسی تفسیری و بالأخص در انسان‌شناسی تفسیری گیرتر، این منظر، تعینی کامل‌تر، عمیق‌تر و همه‌جانبه‌تر یافته‌است.

۲-۶. رویکرد فرهنگ و شخصیت در انسان‌شناسی

یکی دیگر از بسترهای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری را می‌توان تبلور رویکرد فرهنگ و شخصیت دانست. این رویکرد از جهات متنوع می‌تواند بستری برای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری لحاظ گردد که در ذیل این نکته تبیین می‌گردد. از جمله نمایندگان رویکرد فرهنگ و شخصیت بوآس، کروبر و لووی هستند که علاوه بر کار میدانی، به بررسی رابطه روان‌شناسی و انسان‌شناسی پرداخته و نقش دو عنصر فرهنگ و شخصیت را در این رویکرد بررسی نموده و تلاش کردند عوامل شکل‌گیری فرهنگ در جامعه را بیابند. فرهنگ از منظر این رویکرد به «مجموعه‌ای از رفتارها اطلاق می‌شود که در یک جامعه مفروض بین اعضای آن جامعه مشترک است و نتیجه‌ای که از این رفتارها در مادیت اتفاق می‌افتد؛ یعنی اشیای ناشی از آن‌ها» (فکوهی، ۱۴۰۰: ۲۰۱).

«کروبر به بررسی مکان، نحوه و علت جایگاه‌های متعدد آفرینندگی فرهنگ تشکیل شده، علاقه‌مند بود. درحالی‌که کروبر برای درک طبیعت کلی‌تر زیبایی‌شناسی فرهنگی تلاش می‌کرد، به طبیعت ویژه این آفرینندگی برای فرهنگ‌های خاص پی برد و متوجه اهمیت آن برای فهم فرهنگ‌ها به صورتی تطبیقی شد» (گوردون و لاینز، ۱۳۹۳: ۲۳۰).

¹⁸ Alfred Kroeber

¹⁹ Robert Lowie

در تبیین این معنا از فرهنگ، می‌توان به نحوه تأکید متفکران انسان‌شناسی اروپایی به جامعه و تبیین آن‌ها از انسان‌شناسی اجتماعی اشاره نمود، به نحوی که گویی قرابتی در این منظر با منظر متفکران انسان‌شناسی فرهنگی (در تأکید بر فرهنگ) به چشم می‌خورد. «آن‌ها اصرار داشتند که در مطالعات میدانی خود، نه فقط یک جامعه را مورد بررسی قرار می‌دهند-همان‌طور که برخی از محققان اروپایی ترجیح می‌دهند، چنین فکر کنند-بلکه سیستم گسترده‌تری از ایده‌ها، آداب و رسوم، نگرش‌ها، نمادها و نهادها را بررسی می‌کنند که جامعه تنها بخشی از آن است. اندیشمندان آمریکایی‌ها فکر می‌کردند که «جامعه» اصطلاحی است که به شدت نسبت به اجزای صرفاً مادی و ساختاری جوامع انسانی وزن دارد، درحالی که «جامعه» اصطلاح مناسب برای مفهوم جامع‌تر آن‌ها یعنی به دنبال نگرش‌ها و احساسات پنهان نهفته در پس و درون آن بود. در بیشتر موارد به نظر می‌رسد، اروپایی‌ها از «جامعه» و «انسان‌شناسی اجتماعی» چیزی نزدیک به آنچه انسان‌شناسان آمریکایی از «فرهنگ» و «انسان‌شناسی فرهنگی» منظور می‌کنند، داشته‌اند» (پالس، ۱۳۹۴: ۲۹۸).

از دیگر مؤلفه‌های اساسی این رویکرد که نشانه‌های آن در انسان‌شناسی تفسیری قابل پیگیری است، نسبت انسان و فرهنگ و بازتاب دوسویه وجود انسانی و فرهنگ است. چنانچه روث بندیکت^{۲۰} یکی دیگر از شخصیت‌های رویکرد فرهنگ و شخصیت، معتقد بود که «هر جامعه‌ای شخصیت ویژه خود را می‌پروراند» (بیتس و پلاگ، ۱۳۷۵: ۷۵).

در این رویکرد انسان‌شناختی، انسان، محل ظهور و نمود فرهنگ است که بندیکت به‌عنوان یکی از فعال‌ترین و اثرگذارترین افراد در این مکتب معتقد است، به‌منظور ایجاد انسجام در جامعه می‌بایست نمونه‌های شخصیتی ساخته شود که بازتاب فرهنگ مشخصی باشند. این نمونه‌ها از طریق سیستم آموزشی و طبق الگویی فرهنگی که شامل ترکیبی از پدیده‌های بی‌شمار فرهنگی در روابطی خاص با یکدیگر هستند، آموزش داده می‌شوند: «کتاب الگوها که با جمله «فرهنگ مشهود شخصیتی است» معروف است، اشاره دارد که هر فرهنگ در مسیرش «کمانی از رفتارها» را برمی‌گزیند و از میان فضایی عمومی، قطعه‌هایی را انتخاب می‌کند که بی‌درنگ به هم چفت می‌شوند» (گوردون و لاینز، ۱۳۹۳: ۸۳). او بر همین مبنا در مطالعات انسان‌شناختی خود در جوامع سرخ‌پوست از وجود انسان‌هایی که تبلور آرامش و تعادل و همبستگی، یا خشونت، جاه‌طلبی و تندخویی هستند، خبر می‌دهد و آن‌ها را همچون برخی اسطوره‌های یونان باستان فرض می‌کند.

روث بندیکت در کتاب الگوهای فرهنگ^{۲۱} که حاصل مطالعاتش در جوامع سرخ‌پوست است، مؤیداتی مبنی بر نظریه خود ارائه می‌دهد. او معتقد است: «نمونه شخصیتی در هر جامعه را باید بازتاب و تبلوری از فرهنگ غالب در آن جامعه دانست» (فکوهی، ۱۴۰۰: ۲۰۴). او در مطالعات میدانی خود، متوجه تفاوت خلق و خوی سرخ‌پوستان آرام و متعادل بوئلو و قبایل خشن و جاه‌طلبی همچون

²⁰ Ruth Benedict

²¹ Patterns of Culture

کواکیوتل شد و آن را در خصلت اساسی-ذهنی فرهنگ یوئبلو ردیابی کرد. این دیدگاه که به روان‌شناسی و فرهنگ اقوام می‌پردازد، بسیار متفاوت از دیدگاه‌هایی است که به رفتارها و ساختارها می‌پردازند. بنابراین، شاهد فاصله‌گیری چشمگیر رویکرد فرهنگ و شخصیت از رویکردهای پیشین و تقریب به مبانی منظر انسان‌شناسی تفسیری هستیم. به‌نحوی که می‌توان این منظر را از بسترهای شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری خواند.

۳. مهم‌ترین انسان‌شناسان تفسیری

پیش‌ازاین به تبیین اجمالی منظر انسان‌شناسی تفسیری و اهم آراء در این منظر پرداختیم. چنانچه ذکر گشت، در این منظر، انسان‌شناس توجه ویژه‌ای به مقوله فرهنگ داشته و درصدد است تا در سایه شناختی از فرهنگ به شناختی از انسان دست یابد. انسان‌شناس تفسیری در راستای شناخت فرهنگ با نظام پیچیده‌ای از نمادها مواجه است که هر یک مظهر معنایی است و او درصدد است از خلال نمادها به معانی دست یابد.

آنچه ذکر شد، دغدغه و هدف‌گذاری کلی همه انسان‌شناسان تفسیری است. باوجوداین، هدف‌گذاری مشترک هر یک از انسان‌شناسان تفسیری در روند مطالعاتی خویش با جامعه‌ای با حساسیت‌ها و ویژگی‌های خاص خود مواجه شده و به بررسی مؤلفه‌های خاص آن پرداخته و از تعبیر و اصطلاحات ویژه‌ای بهره برده‌اند. در ذیل به بررسی و تبیین انسان‌شناسی تفسیری دو تن از مهم‌ترین انسان‌شناسان تفسیری، کلیفورد گیرتز و ویکتور ترنر پرداخته خواهد شد.

۳-۱. کلیفورد گیرتز

یکی از سرشناس‌ترین انسان‌شناسان در حوزه انسان‌شناسی تفسیری، کلیفورد گیرتز (۱۹۲۶-۲۰۰۶) است. او فارغ‌التحصیل رشته فلسفه و دارای دکتری انسان‌شناسی است. هرچند که گیرتز در ابتدا، گرایش‌هایی به رویکرد ساختارگرایی داشت، اما در طول مطالعات خود به جایگاه و نقش فرهنگ برای رسیدن به شناخت بهتر در امر انسان‌شناسی پی برد و به این سمت گرایش پیدا کرد (گوردون و لاینز، ۱۳۹۳: ۲۵۹). رویکرد تفسیری گیرتز ضمن تأثیرپذیری از ماکس وبر، گرایشی به مقوله فرهنگ دارد و جایگاه در خور توجهی را به نمادها می‌دهد، که این همه را می‌توان ویژگی خاص نظام فکری او در نظر گرفت.

از منظر گیرتز فرهنگ یک نظام فراگیر و بسیار تأثیرگذار در تمام زوایای زندگی انسان است. هر فرهنگی با خود، الگوهای فکری و رفتاری را به همراه دارد که شناخت کنش‌های فردی و اجتماعی با فهم این الگوها امکان‌پذیر است. او فرهنگ را این‌گونه تعریف می‌نماید: «مفهومی از فرهنگ که من جانب‌دار آن هستم و سعی بر نشان دادن سودمندی آن در نوشته حاضر دارم، اساساً دارای ماهیتی نشانه‌شناختی است؛ من همچون ماکس وبر باور دارم که آدمی حیوانی است معلق در شبکه‌ای از

معناها که خود در تنیده است. من فرهنگ را این شبکه معنایی می‌دانم و معتقدم تحلیل آن، نه به روش علوم آزمایشگاهی که به دنبال قانون است، بلکه به روش تفسیری است که در جستجوی یافتن معنا است» (Geertz, 1973: 5).

او در این تعریف خود از فرهنگ به ناتوانی روش‌های علمی طبیعی در کشف معنای حقیقی فرهنگ و جایگاهی که برای روش تفسیری قائل است، اشاره می‌نماید. نقش کارکردی که گیرتز برای فرهنگ قائل است را در توصیفی که او از انسان بی‌فرهنگ دارد می‌توان بهتر فهمید: «انسان بدون فرهنگ، از دید کارکردی، ناقص و هیولایی بی‌شکل است که نه درکی از جهت و مسیرش و نه قدرتی برای چیرگی بر نفسش دارد و آشوبی از انگیزه‌های بی‌سامان و عواطف و حس‌های گنگ و مبهم است» (Geertz, 1973: 99).

گیرتز معتقد است که برای فهم فرهنگ می‌بایست به سراغ نمادها رفت. نماد چیزی است که می‌تواند به‌جای چیز دیگری قرار گیرد و جایگزین مناسبی برای آن چیز دیگر باشد. نمادها به کمک انسان می‌آیند و او را در نمایان ساختن باورها و اعتقادات یاری می‌کنند. به عبارت دیگر، نمادها ابزاری هستند که توسط آنها می‌توان با دیگران و جهان خارج ارتباط برقرار نمود. این نمادها الگو و جانشینی از واقعیت هستند.

با توجه به آنچه ذکر شد، اموری مثل مناسک و فعالیت‌های دینی از جمله نمادها محسوب می‌شوند. شناخت و فهم نمادها به منظور فهم محتوا مهم و حیاتی می‌باشند. گیرتز نمادها را به دو دسته آگاهانه و پنهان تقسیم می‌کند. فهم نمادهای آگاهانه آسان است؛ برای نمونه می‌توان پرچم یک کشور را به عنوان نماد استقلال و هویت آن در نظر گرفت؛ اما در مسیر فهم معنای فرهنگی که در اعمال اجتماعی پنهان است، نیازمند فهم نمادهای پنهان هستیم که گیرتز با رویکردی تفسیری اقدام به فهم این نمادها می‌نماید.

یکی از مفاهیم مهم در اندیشه گیرتز «معانی» است؛ به این دلیل که «معانی» در سازوکاری به هم پیوسته و مرتبط، نظامی را تشکیل می‌دهند که این نظام همان فرهنگ است. معنا امر مخفی است که از طریق نمادها منتقل می‌شود. از منظر وی، هر عمل و کنشی دارای ظاهر و باطنی است و معانی در حکم باطن کنش‌ها هستند. چه بسا کنش‌های مشابهی که دارای معانی متفاوتی هستند. به‌طور مثال می‌توان به عمل چشمک زدن اشاره کرد که در ظاهر امر یک کنش مشخص است؛ اما معانی که با خود به همراه دارد، می‌تواند متفاوت باشد.

گیرتز دین را امری پیشینی و جزئی از فرهنگ جامعه می‌داند که وجود مناسک و اعتقادات فراوان، آن را تبدیل به امری نمادین کرده است: «به باور او، ویژگی اصلی عقاید دینی، در مقایسه با دیگر انواع عقیده، اعم از ایدئولوژیک، فلسفی، علمی، یا عقاید برخاسته از عقل سلیم، این است که زائیده تجربه نیستند؛ یعنی از آگاهی عمیق اجتماعی، از تأمل عقلی و فلسفی، از تحلیل منطقی، از مشاهده حسی و آزمودن فرضیه‌ها و از گفتگوهای شدید انتقادی به دست نمی‌آیند، بلکه نسبت به همه آن‌ها جنبه

پیشینی دارند. اعتقاد دینی برای کسی که به آن معتقد است، نتیجه استقراء نیست، بلکه ویژگی پارادایمی دارد. این نوع از اعتقاد را می‌توان به نوری تشبیه کرد که از جایی بیرون از زندگی انسان بر او افکنده می‌شود» (Geertz, 1975: 98).

او در تعریف دین می‌گوید: «سیستمی از نمادها (که باعث استقرار خلق و خوی‌ها، انگیزه‌های قدرتمند و فراگیر در انسان می‌شود و برای این هدف، از طریق شکل دادن به مفاهیم عام درباره هستی عمل می‌کند و سبب احاطه این مفاهیم در هاله‌ای از واقع‌بودگی می‌شود؛ به طوری که این خلق و خوی‌ها و انگیزه‌ها به صورت تنها واقعیت‌های ممکن درمی‌آیند» (Geertz, 1973: 90).

گیرتز معتقد است که در مواجهه با کنش‌های اجتماعی نباید تنها به ظواهر نمادها توجه کنیم. او در مسیر بررسی این وقایع از دو روش توصیف مختصر و فرجه کمک می‌گیرد. در توصیف مختصر با حضور در میدان تحقیق از راه مشاهده تجربی به ثبت وقایع می‌پردازد؛ اما به اطلاعات موجود بسنده نمی‌کند؛ بلکه بر اساس رویکردی هرمنوتیکی خود را در فهمی که افراد بومی و کنشگران دارند، سهیم می‌کند. او با کنش اجتماعی همچون یک متن مواجه می‌شود و سعی می‌نماید با پرسیدن سؤال به فهم کنشگران نزدیک شود. او با توجه به پیشینه اجتماعی-فرهنگی دست به تفسیر کنش‌ها می‌زند. در واقع گیرتز در توصیف مختصر نظر به روش‌های انسان‌شناختی دارد و در توصیف فرجه از رویکرد هرمنوتیکی مدد می‌گیرد. گیرتز با خوانشی که از مقوله فرهنگ دارد و بر اساس آن با رویکردی هرمنوتیکی به خوانش معانی و فهم فرهنگ می‌پردازد، صورت‌بندی جدیدی را در عرصه تفکر اجتماعی پایه‌ریزی می‌کند. به نظر می‌رسد که او در اتخاذ این مسیر از رویکرد تفهیمی ماکس وبر و آرای هرمنوتیکی اشخاصی همچون گادامر بهره برده است.

بنا بر آنچه ذکر گشت، فهم آراء گیرتز به عنوان یکی از شاخص‌ترین انسان‌شناسان تفسیری، راهگشای فهم مقاصد و اصول اساسی انسان‌شناسی تفسیری و فرهنگی است.

۲-۳. ویکتور ترنر

ویکتور ترنر (۱۹۲۰-۱۹۸۳) نیز انسان‌شناسی تفسیری است که در طول حیاتش با ذهن خلاق و فعال خود و با حضور چندساله در میدان تحقیق، آراء مهمی از خود به یادگار گذاشته است. او در زمانی مشغول به تحقیق در قبیله ندمبو شد که فضای حاکم بر جامعه علمی، صبغه ساختارگرایانه و کارکردگرایانه داشت. ترنر در بررسی‌های خود متوجه این مسئله شد که با رویکرد موجود نمی‌توان به تحلیل و بررسی کشمکش‌ها و جدال‌های فراوان جامعه ندمبو پرداخت، زیرا کشمکش و جدال واقع‌ای پرتکرار در جامعه ندمبو بود که رویارویی با آن وقایع و فهم آن‌ها نیازمند نحوه مواجهه دیگری بود. به نظر می‌رسد، به این دلیل، وی مناسب می‌دید که از چارچوب‌های فکری که در دو رویکرد ساختارگرایی و کارکردگرایی وجود داشت و او را وادار به برداشت خاصی از رویدادها می‌نمود، آزاد شود.

ترنر بر آن بود که در مواجهه با جوامع بدوی، به جای توجه به کارکردها یا توجه به جامعه به مثابه نظامی منسجم، رویکردی فرایندی داشته باشد. او در انتخاب این رویکرد متأثر از آرای آرنولد ون گنپ^{۲۲} بود. رویکرد فرایندی از نظر گنپ دارای سه مرحله، گسست از موقعیت اولیه، گذار یا آماده شدن به منظور حرکت به سمت موقعیتی جدید و مرحله پیوند و پذیرفته شدن در پایگاه و جامعه جدید است. ترنر این فرایند را به چهار مرحله افزایش داد. مرحله نخست گسست است و سپس مرحله بحران، بعد مرحله جبران و نهایتاً پیوند دوباره. این رویکرد فرایندی در ارتباط با مناسک گذار به کار می‌رود. مناسک گذار عبارت از آداب و رسومی است که در موقعیت‌های حساس زندگی همچون زناشویی، زایش و ... برگزار می‌شود.

ترنر با توجه به رویکرد فرایندی‌اش به مناسک گذار، برای توصیف مرحله بحران از دو واژه «آستانه» و «جماعت‌واره» استفاده می‌کند. در یک جامعه سلسله‌مراتبی موقعیت آستانه به شرایطی گفته می‌شود که فرد از وضعیتی که پیش از این داشته، فاصله گرفته و هنوز به وضعیت جدیدی وارد نشده است. این وضعیت که به نوعی بالاترین و بی‌تعلقی را با خود به همراه دارد، موقعیت آستانه‌ای نامیده می‌شود. ترنر بر این باور است که در هر آیینی موقعیت آستانه‌ای وجود دارد. از آنجاکه آیین‌ها با مشارکت همه افراد ذی‌صلاح برگزار می‌شود، چنین موقعیت آستانه‌ای مربوط به تنها یک شخص نیست؛ بلکه جماعتی در این شرایط قرار می‌گیرند که به آن‌ها جماعت‌واره گفته می‌شود. در موقعیت آستانه‌ای، به دلیل وجود موقعیت مشابه برای همه اعضا، شخصی بر شخص دیگر برتری یا امتیازی ندارد و ساختار اجتماعی یا سلسله‌مراتبی وجود ندارد و این خصوصیت مهم جماعت‌واره است. از نظر ترنر زیارت نیز به عنوان یک آیین، دارای جماعت‌واره است، زیرا طی آن افراد زائر به دور از تعلقات قبلی، همه در یک حالت بی‌ساختاری و بی‌تعلقی به سر می‌برند.

بنا بر آنچه ذکر گشت ترنر نیز به عنوان یکی از انسان‌شناسان تفسیری، به بسط رویکرد فرهنگی و تفسیری در مطالعات انسان‌شناختی خویش پرداخته است.

نتیجه‌گیری

در این نوشتار ضمن معرفی رویکرد تفسیری و انسان‌شناسی فرهنگی، به تبیین و تشریح آراء اصلی مهم‌ترین نمایندگان این رهیافت از جمله کلیفورد گیرتز و ویکتور ترنر پرداخته و سپس در یک رویکرد تحلیلی، با مذاقه در بستر و زمینه شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری، به یافت مهم‌ترین شاخصه‌ها در بستر شکل‌گیری آن نائل گشتیم و در نهایت به این امر رهنمون شدیم که کیفیت تأثیر شاخصه‌های مذکور در انسان‌شناسی تفسیری، چگونه در ماهیت انسان‌شناسی تفسیری به شکل یک نظام هماهنگ، یکپارچه و وحدانی نضج می‌یابد. در ذیل به اجمال به بیان اصلی‌ترین یافته‌های این نوشتار خواهیم پرداخت.

²² Arnold van Gennep

انسان‌شناسی تفسیری یا فرهنگی، انسان را با تأکید بر فرهنگ به‌مثابه یک نظام معنایی که از خلال نمادها رخ می‌نماید، در مطالعات انسان‌شناختی خویش مورد مذاقه قرار می‌دهد و در جهت فهم معنا و تفسیر، با روش توصیف رقیق و غلیظ و با تأکید بر روش‌های مشاهده میدانی به این هدف نزدیک می‌گردد.

از مهم‌ترین انسان‌شناسان تفسیری می‌توان به ویکتور ترنر و کلیفورد گیرتز اشاره نمود که در این مقال ضمن معرفی اصول آراء مشترک آنان در انسان‌شناسی تفسیری، رویکردهای منظر خاص هر یک در انسان‌شناسی تفسیری تبیین گشته‌است.

در اصلی‌ترین بخش نوشتار به تبیین بستر شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری با نظر بر سیر تاریخی انسان‌شناسی پرداخته شده‌است. در این بخش زمینه‌هایی از قبیل: ۱. عبور از تطورگرایی، ۲. عبور از کارکردگرایی، ۳. عبور از ساختارگرایی، ۴. تأکید بر مفهوم خاصی از فرهنگ در بررسی‌های انسان‌شناسی، ۵. تبلور و تأکید بر میدان تحقیق و استفاده از روش مشاهده مشارکتی و ۶. ظهور رویکرد فرهنگ و شخصیت مورد بررسی واقع شد و شکل‌گیری و تبلور رویکرد خاص انسان‌شناسی تفسیری در مطالعات انسان‌شناختی و دین‌شناختی مورد تحلیل قرار گرفت و ضمن تحلیل کیفیت تأثیر شاخصه‌های مذکور در شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری، به چگونگی نضج یکپارچه، منسجم و وحدانی این شاخصه‌ها در انسان‌شناسی تفسیری اشاره شده و وحدت ماهیت انسان‌شناسی تفسیری و شاخصه‌های اساسی بستر شکل‌گیری آن تبیین گشته‌است.

چنانچه ذکر گشت، در جهت شناسایی بستر و زمینه شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری، با عطف نظر بر وضعیت تاریخی سیر اندیشه انسان‌شناسی در دوران پیش از ظهور و هنگام ظهور انسان‌شناسی تفسیری، به یافت شاخصه‌هایی اساسی نائل گشتیم، تا به‌واسطه تحلیل هریک شاخصه‌های مذکور، تقریب به رویکرد انسان‌شناسی تفسیری متعین‌تر گردد. در تحلیل کیفیت تأثیر شاخصه‌های مذکور در شکل‌گیری انسان‌شناسی تفسیری، چنین به نظر می‌رسد که انسان‌شناسی تفسیری، ایده‌های اساسی موجود در هریک از این شاخصه‌ها را در خود مجتمع داشته و به نحوی نظام‌مند و منسجم رویکرد خاص خویش در مطالعات انسان‌شناختی را صورت‌بندی نموده‌است. چنانچه با اشاره به گیرتز به‌عنوان یکی از مهم‌ترین انسان‌شناسان تفسیری، این معنا را می‌توان به نحو اجمالی و انضمامی چنین بیان نمود که گیرتز شاخصه‌های مذکور در ایده‌های بوآس، کروبر، بندیکت و ... را در رویکرد انسان‌شناسی خویش به نحوی جذب کرده‌است که در یک ساختار منسجم و نظام‌مند هماهنگی همه‌جانبه‌ای بر آن حاکم گردد. فی‌المثل در نسبت با مقوله فرهنگ، آنچه گیرتز را به‌طور کامل متقاعد نمی‌نمود، عینی نبودن این فاکتور در سخنان شخصیت‌هایی همچون روث بندیکت بود. روث معتقد بود که فرهنگ چیزی بیش از نوعی نگرش گروهی، یک «شخصیت» جمعی بود که در ذهن افراد منتقل می‌شد؛ درواقع هیچ چیز خیلی عینی در مورد آن برای دانشمندان علوم اجتماعی وجود نداشت که مطالعه کند (پالس، ۱۳۹۴: ۲۹۸).

وی با نظر بر تعریف ملموس پارسونز از فرهنگ به مراد خویش از فرهنگ نزدیک می‌گردد. تعریف پارسونز از فرهنگ نسبت به تعریف بندیکت ملموس تر است؛ وی معتقد است، یک «نظام فرهنگی» امر عینی است و در واقع مجموعه‌ای از نمادها-اشیا، حرکات، کلمات، رویدادها، همه با معانی متصل به آنها - است که در خارج از ذهن افراد وجود دارد، اما در درون برای شکل دادن به نگرش‌ها و هدایت اعمال عمل می‌کند (پالس، ۱۳۹۴: ۲۹۸).

در نظام منسجم‌گیرتر در انسان‌شناسی فرهنگی، انسان‌شناسی در منظر وی مردم‌نگاری دانسته شده و به باور گیرتر «انسان‌شناس نباید در پی به اثبات رساندن نظریات خود باشد؛ چون اصولاً چیزی برای اثبات کردن وجود ندارد. این امر به معنی نقدی شدید بر روش‌های کمی در علوم اجتماعی نیز هست» (فکوهی، ۱۴۰۰: ۲۵۷).

در نهایت در یک تحلیل اجمالی می‌توان گفت، انسان‌شناسی تفسیری محل جمع منسجم شاخصه‌هایی است که به نحوی بستر آن لحاظ گردیده است. به تعبیری می‌توان گفت، انسان‌شناسی تفسیری همچنان که در بستر شاخصه‌هایی از قبیل عبور از تطورگرایی، عبور از کارکردگرایی، عبور از ساختارگرایی، تبلور و تأکید بر مفهوم خاصی از فرهنگ در بررسی‌های انسانی، تبلور و تأکید بر میدان تحقیق و استفاده از روش مشاهده مشارکتی، ظهور رویکرد فرهنگ و شخصیت و ... شکل گرفته، چون درختی سر برآورده از همین بستر، همه این ایده‌های اساسی را در خود به نحو منسجم و هماهنگ مجتمع داشته است.

منابع

- الیاده، میرچا (۱۳۷۹). دین‌پژوهی. ترجمه بهاء‌الدین خرمشاهی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- بنتون، تد و کرایب، یان (۱۳۹۷). فلسفه علوم اجتماعی؛ بنیادهای تفکر اجتماعی، ترجمه شهناز مسمی پرست و محمود متحد. تهران: آگه.
- بیتس، دانیل و پلاگ، فرد (۱۳۷۵). انسان‌شناسی فرهنگی. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- پالس، دانیل (۱۳۹۴). هفت نظریه در باب دین. ترجمه محمد عزیز بختیاری. قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- فکوهی، ناصر (۱۳۹۱). گفتمان‌های انسان‌شناختی از نظریه تا میدان. تهران: نشر علم.
- فکوهی، ناصر (۱۳۹۸). انسان‌شناسی؛ اندیشمندان، نظریه و کنش. تهران: اندیشه احسان.
- فکوهی، ناصر (۱۴۰۰). تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی. تهران: نی.
- کورز، لیوئیس (۱۳۹۸). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- گوردون، رابرت جی و لاینز، اندرو (۱۳۹۳). انسان‌شناسان بزرگ. ترجمه زهرا ابطحی و دیگران. تهران: گل‌آذین.
- لیتل، دانیل (۱۳۷۳). تبیین در علوم اجتماعی: درآمدی به فلسفه علم الاجتماع. ترجمه عبدالکریم سروش. تهران: صراط.
- لیندولم، چارلز (۱۳۹۴). فرهنگ و هویت: تاریخ، نظریه و کاربرد انسان‌شناختی روان‌شناختی. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: ثالث.

References

- Alexander, Jeffrey C. & Smith, Philip (2011). *Interpreting Clifford Geertz: Cultural Investigation in the Social Sciences*. Palgrave Macmillan.
- Bates, Daniel & Plog, Fred (1375). *Cultural Anthropology*. Trans. Mohsen Thalasi. Tehran: Elmi Publishing company. (in Persian)
- Benton, T., & Craib, I (1397). *Philosophy of social science: The philosophical foundations of social thought*. Trans. Shanaz Mosammapparast & Mahmood Mottahed. Tehran: Agah. (in Persian)
- Coser, Lewis Alfred (1398). *Masters of Sociological Thought: Ideas in Historical and Social Context*. Trans. Mohsen Thalasi. Tehran: Elmi Publishing company. (in Persian)
- Des Chene, Mary (1996). *Symbolic Anthropology*. In *Encyclopedia of Cultural Anthropology*. David Levinson and Melvin Ember eds. New York: Henry Holt. Pp. 1274-1278.

- Eliade, Mircea (1979). Study of Religion. Trans. Bahaedin Khoramshahi. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. (in Persian)
- Fakouhi, Nasser (1391). Anthropological Discourse: from theory to field. Tehran: Elmpub. (in Persian)
- Fakouhi, Nasser (1398). Anthropology: Thinkers, theory and action. Tehran: andishehehsan. (in Persian)
- Fakouhi, Nasser (1400). History of Anthropological Thought and Theories. Tehran: Nashreney. (in Persian)
- Geertz, Clifford (1983). Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology. Basic Books.
- Geertz, Clifford (1975). Islam Observed, Religious Development in Morocco and Indonesia. University of Chicago Press.
- Geertz, Clifford (1973). The interpretation of cultures. NewYork. Basicbooks.
- Gordon, Robert J. and Lynes, Andrew (1393). The Great Anthropologists. Trans. Zahra Abtahi & et.al. Tehran: Golazin. publication. (in Persian)
- Lindholm, Charles (1394). Culture and identity: the history, theory, and practice of psychological anthropology. Trans. Mohsen Thalasi. Tehran: salesspublication. (in Persian)
- Little, Daniel (1373). Variaties of Roeial explanation: an introductions to the philosoply of soual Science. Trans. Abdolkarim Soroush. Tehran: Serat. (in Persian)
- Ortner, Sherry B (1983). Theory in anthropology since the Sixties. Comparative Studies in Society and History. Cambridg University Press. 26:126-166.
- Pals, Daniel L (1394). Seven theories of religioun. Trans. Mohammad Aziz Bakhtiari. Qom. Publication of Imam Khomeini Education and Research Institute. (in Persian)
- Ritzer, George (2003). Sociological Theory. New York: Mcgraw Hill Higher Education.
- Spencer, Jonathan (1996). Symbolic Anthropology, In Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology. Alan Barnard and Jonathan Spencer ed. London and New York: Routledge. pp. 535-539.